

'n Huldiging: Karel Schoeman—Stiltes en stemme.

Willie Burger (red.).

Pretoria: Naledi, 2023. 460 pp.

ISBN 9781991256461.

Willie Burger was reeds in 2002 (saam met Helize van Vuuren) redakteur van 'n bundel akademiese opstelle oor Karel Schoeman: *Sluiswagter by die dam van stemme* (Protea Boekhuis). Hy was dus die aangewese keuse om redakteur te wees van die huldigingsbundel vir Schoeman wat deel vorm van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns se reeks huldigingsbundels vir Hertzogprysweners. Burger is bekend as Schoeman-kenner en het self twee bydraes tot hierdie bundel gelewer.

Soos al die boeke in hierdie reeks bestaan die bundel nie slegs uit akademiese bydraes nie. Die biografiese oorsig deur Ria Winter, 'n Nederlandse navorser, put uit Schoeman se outobiografiese werk, *Die laaste Afrikaanse boek*, maar ook heelwat ander bronne, vernaam Schoeman se korrespondensie met verskeie persone. Dit dra op bondige (maar ook nie so bondig nie—die oorsig is 59 bladsye lank) wyse feite oor Schoeman oor wat vir die meeste lesers en navorsers gedeeltelik nuut sal wees. Ook fokus dit nie net op Schoeman se bekroonde romans nie, maar kortliks op sy geskiedskrywing, iets wat nie in die res van die bundel aan bod kom nie ('n verstaanbare besluit, aangesien Schoeman die Hertzogprys vir sy prosakuns ontvang het).

Ander 'ekstras' sluit die pragtige fotobyklaag in. Vir die eerste keer sien ons foto's van Schoeman as jong monnik-in-opleiding in Ierland, en selfs foto's waar hy tydens 'n pantomime by die klooster die rol van die heldin vertolk. Die foto's wat Philip de Vos in 1973 van Schoeman geneem het, is bekend en al dikwels gebruik (omdat so min foto's van Schoeman in die openbare domein is), maar vir hierdie uitgawe het De Vos 'n kort foto-essay geskep wat die agtergrond tot die "photo shoot" en ook foto's van daardie dag se sessie verskaf wat mens nog nie vantevore gesien het nie, insluitende een waar Schoeman ondeund glimlag. Dit, en die pragtige omslagfoto deur oorlede fotograaf Paul Alberts, laat kante van Schoeman sien wat nie rym met die beperkte prentjie wat ek in my kop gehad het van 'n skrywer wat 'n kluisenaarsbestaan geleef en die openbare oog vermy het nie. Op die omslag lyk Schoeman selfversekerd, selfs uitdagend—wat in der waarheid strook met die onverskrokke manier waarop hy sy lewe geleef, sy romans geskryf en uiteindelik sy dood gekies het. Die oorweldigende indruk wat die lees van die biografie en die bydraes by my laat, is van 'n skrywer wat hom nie deur die winde van eksterne goedkeuring en letterkundiges modes laat meesleur het nie, maar altyd baie bewustelik gedoen het wat hy wou en waarmee hy (baie) goed was.

Nicol Stassen verdien oorvloedige lof en dank vir die lang bibliografie. Dit is sekerlik die mees omvattende bibliografie wat daar oor *enige* Afrikaanse skrywer bestaan en sal onontbeerlik wees vir toekomstige navorsers.

Met die eerste oogopslag wonder 'n mens oor die plasing van die kort opstel deur Daniel Hugo: "Die Noorderlig: Karel, André en Ingrid". Dit is egter 'n fassinerende stukkie geskiedenis wat nie net toon dat Schoeman venynig kon wees nie (hy het 'n gefiksionaliseerde weergawe gaan skryf van die liefdesverhouding tussen André P. Brink en Ingrid Jonker waarin die Brink-karakter besonder onsimpatiek uitgebeeld word) maar ook dat bekende, gerekende akademiërs nooit die persoonlike redes wou verreken waarom Brink Schoeman se romankuns, spesifiek *Die Noorderlig*, negatief beoordeel het nie.

Uiteindelik wend ek my nou tot die bydraes wat 'n anonieme keurproses deurloop het. Gerrit Olivier se hoofstuk oor *Na die geliefde land* is vir my besonder sinvol, omvattend en dog toeganklik geskryf. Daar is natuurlik al baie navorsing oor die plaasroman gedoen, maar Olivier toon oortuigend aan hoedat Schoeman *eintlik* die eerste skrywer is wat teruggeskryf het na die genre. Dit is ook uit sy bydrae duidelik dat *Na die geliefde*

land as spekulatiewe fiksie baie gemoeid is met die Suid-Afrikaanse aktualiteit en ek dink (as die bydrae nóg langer sou kon gewees het) dat meer geskryf sou kon word oor Schoeman as betrokke skrywer. Dit is 'n studie wat eintlik nog op omvattende wyse aangepak moet word, want sy betrokkenheid verskil van dié van iemand soos Brink, en nietemin is daar besliste bewys van betrokkenheid in sy lewensverhaal en sy skryfwerk.

As mens hierdie bundel met *Sluiswagter* vergelyk, gebruik navorsers soos Andries

Visagie en Willie Burger meer resente teorie om Schoeman se romans te ontleed. Visagie analiseer byvoorbeeld *Hierdie lewe* binne die raamwerk van die Foucauldiaanse konsep van die heterotopie (maar betrek ook affek) wat 'n ander (postkoloniale) blik op die roman moontlik maak. Burger skryf ook oor affek in sy bydrae oor "die aanspraak van stemme in die Stemme-drieluik". Die hoofstuk handel oor die verskynsel van "stem" (*voice*) in die letterkunde en daag selfs (via Toril Moi) die gevestigde Saussuriaanse en poststrukturalistiese opvattinge oor taal en betekenis uit ten gunste van Wittgenstein se gewonetaalfilosofie. Hier is baie vir navorsers om mee te stoei.

Burger se tweede bydrae handel oor Karel Schoeman en Proust. Hy toon nie aan, soos 'n mens dalk sou verwag het, dat Schoeman se boeke Proustiaans is omdat hulle baie lank is, of omdat daar nie vreeslik baie gebeur nie. Burger skryf in feite oor Proust (en dan Schoeman) se opvattinge oor lees en die doel van lees. Sy gevolgtrekkings oor "die inwaartse reis" verskil uiteindelik subtiel van dié van Chris van der Merwe en Cas Wepener se hoofstuk—hierdie bundel bied dus 'n verskeidenheid van stemme en perspektiewe op Schoeman se werk, soos dit hoort.

Die bydrae waarin Francois Smith ondersoek hoe die konsepte van fokalisering en vrye indirekte rede in Schoeman se roman *Spiraal* funksioneer, sluit aan by 'n ouer, gevestigde narratologiese tradisie—en nogtans is dit 'n oorspronklike bydrae. Smith verwys nie net in die algemeen na Schoeman se "tipiese vertelwyse" nie, maar toon daadwerklik aan hoe daardie vertelwyse tot stand kom.

Laasgenoemde bydrae, en die boek as geheel, het my herinner hoe 'n diep indruk Schoeman se romans al op my gemaak het en het my ongeduldig gemaak om sommer 'n hele paar van hulle te herlees. Ek sal die romans nie nou weer kan beleef sonder die kritiese insigte wat ek danksy die huldigingsbundel ryker is nie, maar die besonderse betrokkenheid, effek en affek wat

in Schoeman se boeke opgesluit lê, sal soos vantevore 'n aanspraak op my maak.

Jacomien van Niekerk
jacomien.vanniekerk@up.ac.za
Universiteit van Pretoria
Pretoria, Suid-Afrika
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6465-6584>
DOI: <https://doi.org/10.17159/tl.v61i1.19060>